

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2018

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და

სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ.,

ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ.,

მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ.,

ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2019

ISSN 1987-7668

ევროპის ენერჯეტიკის სამართლის საბარეო ასპექტები და მისი გეგმვა ქართულ კანონმდებლობაზე

საქართველოს ენერჯეტიკული კანონმდებლობის რეფორმა და სტაბილური, კონკურენტული, საბაზრო-ეკონომიკურ ასპექტებზე ორიენტირებული მარეგულირებელი გარემოს შექმნა შეუქცევადი, თუმცა რთული პროცესია. იგი ევროკავშირის მიერ ინიცირებული სამართლის ჰარმონიზაციის ფარგლებში მიმდინარეობს, რაც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს ქართულ ენერჯეტიკოსს. წინამდებარე სტატია მიმოიხილავს ევროპის ენერჯეტიკის სამართლის ფუძემდებლურ პრინციპებს და ანალიზებს მისი საქართველოში „ტრანსფერის“ პოტენციალს. კვლევა ასევე შეისწავლის ევროპეიზაციის რეგიონულ ინსტრუმენტებს და შეაფასებს საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმებითა და ენერჯეტიკული გაერთიანებით ნაკისრი ვალდებულებების ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური მონაცემების საკითხებს. სტატიაში წარმოდგენილი მეცნიერული ანალიზი ეფუძნება თანამედროვე სამართლის ტენდენციებსა და შედარებითსამართლებრივ ასპექტებს. საკითხის ფართო დიაპაზონით განხილვისთვის, მასში აქტიურადაა მოხმობილი ქართულ და დასავლეთევროპულ ენებზე შესრულებული ენერჯეტიკის სამართლის სფეროში მოღვაწე მეცნიერებისა თუ პრაქტიკოსი იურისტების შრომები.

საკვანძო სიტყვები: სამართლის ევროპეიზაცია, ჰარმონიზაცია, ენერჯეტიკის სამართალი, ასოცირების ხელშეკრულება, ენერჯეტიკული გაერთიანება.

1. შესავალი

ტრანსნაციონალური დომინანტი ორგანიზაციების აღმოცენებისა და გლობალური სამართლებრივი წესრიგის¹ ფორმირების ფონზე, ისე როგორც ამას ფილიპ ჯესაპი² განმარტავს, დღევანდელი იურიდიული აზროვნებისათვის უჩვეულო აღარაა სამართალში ბოლო დროს დამკვიდრებული პრაგმატული მიდგომების მიმართ კეთილგანწყობა. „სამართლებრივი რეალიზმის“ ხანაში იურისპრუდენცია არა თუ გასცდა ეროვნული სამართლის ფარგლებს, არამედ საკანონმდებლო დაახლოება და ჰარმონიზაცია³ საერთაშორისო თანამშრომლობის

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტისა და ლიუვენის უნივერსიტეტის (ბელგია) ენერჯეტიკისა და გარემოს დაცვის სამართლის ინსტიტუტის დოქტორანტი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მონვეული ლექტორი.

¹ Pierrick L.G., Global Law: A Legal Phenomenon Emerging from the Process of Globalization, Indiana Journal of Global Legal Studies: Vol. 14 (1), 2007, 212. გლობალური სამართლებრივი წესრიგის მაგალითებია “Lex Mercatoria” და “Lex Petrolea”. დაწვრ. იხ. Goldman B., The Applicable Law: General Principles of Law - the Lex Mercatoria: Lew J. (ed.), Contemporary Problems in International Arbitration, London, 1986, 113; Martin A. T., Model Contracts: A Survey of the Global Petroleum Industry, Journal of Energy & Natural Resources Law, Vol. 22, 2004, 281.

² Ralf M., Globalization and Law: Law Beyond the State, in Law and Society Theory, Banakar and Travers, 2013, 42.

³ სამართლის ჰარმონიზაცია გულისხმობს საკანონმდებლო საქმიანობის განხორციელების საფუძველზე განსხვავებული სამართლებრივი სისტემების თანაარსებობას და სხვადასხვა სამართლებრივი ალტერნა-

ცენტრალურ ელემენტად იქცა. იმატა რა სამართლის ასიმილაციის, ფრაგმენტაციის, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შემთხვევებმა, თანამედროვე იურისტი აღარ კმაყოფილდება მხოლოდ საკუთარი სამართლებრივი სისტემის ცოდნით⁴ და რთული იურიდიული ამოცანების გადაჭრის მიზნით აქტიურად მოიხმობს უცხოურ კანონმდებლობას.

ენერგეტიკის სამართლის ევროპეიზაცია, რომელსაც პირობითად ევროპის კავშირის⁵ ენერგეტიკული ნორმების „ექსპორტი“ შეიძლება ეწოდოს, გლობალური სამართლებრივი წესრიგის კარგი ილუსტრაციაა. ევროპა სულ უფრო და უფრო ინტერესდება საკუთარი ენერგეტიკული ნორმების გეოგრაფიული არეალის გაფართოებით, რაც დიდ გავლენას ახდენს ე.წ. „მესამე სახელმწიფოების“ შიდაეროვნული სამართლის სისტემებზე.

საქართველოსთვის ევროკავშირის ენერგეტიკული წესებისა და პრინციპების გადმოღება დიდი „შელავათია“ ჯერ კიდევ სათანადოდ დაურეგულირებელი სფეროს საკანონმდებლო მოწყობის საქმეში. პოტენციური „სიკეთის“ პარალელურად კი, საკმაოდ პრობლემურია ამ პროცესების გვერდითი შედეგების წინასწარი წარმოდგენა. წინამდებარე სტატიის მიზანიც ეს არის, რათა გააანალიზოს ევროპული ენერგეტიკული ნორმების ქართულ სამართლებრივ სივრცეში შემოჭრის თავისებურებები და სამართლის ჰარმონიზაციის ტენდენციები.

სწორედ ამ თვალსაზრისით, ნაშრომი შეაფასებს საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმებისა და ენერგეტიკული გაერთიანებით ნაკისრი ვალდებულებების ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური მოწყობის საკითხებს. იგი სტრუქტურულად ორი ძირითადი ნაწილისაგან შედგება. პირველი თავი კონცეპტუალურ ბაზას ქმნის და ევროკავშირის ენერგეტიკის სამართლის ფუნდამენტური მნიშვნელობის პრინციპებს გამოკვეთს, ხოლო მეორე თავი შემოსაზღვრავს სფეროში გაერთიანების საგარეო კომპეტენციებს. სტატიაში განხილულია ქართული ენერგეტიკული კანონმდებლობის „მოდერნიზაციის“ პერსპექტივები და წარმოდგენილია იმ კონკრეტული სამართლებრივი მექანიზმების კვლევა, რის საფუძველზეც მიმდინარეობს ეროვნული კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან მიახლოება.

2. ევროპის ენერგეტიკის სამართალი: ფუნდამენტური მნიშვნელობის ცნებები და პრინციპები

2.1. ევროპული ენერგორეგულირების სამართლებრივი საწყისები

არკასისთვის ენერგია კაცობრიობის განვითარებაზე უდიდესი ზეგავლენის მქონე ძალაა, რომელიც ადამიანური აქტივობის თითქმის ყველა სფეროს ეხება.⁶ აქტუალური და თანადროულია ენერგეტიკული საკითხების რეგულირების ახლებური ხედვის შემუშავებაც. თუ-

ტივის ერთიან უნიფიკაციას. დაწვრ. იხ. Fox E. M., Harmonization of Law and Procedures in a Globalized World: Why, What and How? Antitrust Law Journal, Vol. 60, 1992, 594.

⁴ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 20.

⁵ შემდგომში - „ევროკავშირი“ ან „გაერთიანება“.

⁶ Leal-Arcas R., Filis A., Conceptualizing EU Energy Security Through and EU Constitutional Law Perspective, Fordham International Law Journal, Vol. 36 (5), 2013, 1125.

კი მრავალი წლის განმავლობაში მიიჩნეოდა, რომ არსებული ენერგორესურსები იყო მუდმივი და ხელმისაწვდომი, ბოლო პერიოდში განვითარებულმა მასშტაბურმა მსოფლიო მოვლენებმა⁷ გამოააშკარავა რომ ეს შეხედულება მოძველებულია. გამომდინარე აქედან, თანამედროვე სამყარო ენერგეტიკული სტრატეგიების გადახედვისკენ მიიღტვის, რაც საერთაშორისო თუ ეროვნულ დონეებზე ახლებური საკანონმდებლო მოწყობის საჭიროებებს აჩენს.

ამ პროცესში ერთ-ერთი ყველაზე მძლავრი გლობალური აქტორი ევროპაა, რომლისთვისაც ენერგეტიკის „ცენტრალურობა“ ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან იღებს სათავეს.⁸ საგულისხმოა, რომ ენერგოპროცესების რეგულირება ევროკავშირის ჩამოყალიბების ფუნდამენტია, რამდენადაც დამფუძნებელი მამების⁹ მიერ, მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ „გახლეჩილი“ ევროპის გაერთიანება სწორედ ორი ენერგორესურსის, ერთი მხრივ ქვანახშირისა და ფოლადის და მეორე მხრივ – ატომური ენერჯის ერთიანი ევროპული მართვის იდეას უკავშირდება. „შუმანის გეგმით“¹⁰, ახალი ტიპის ევროპის პოლიტიკური იდეოლოგია ქვანახშირისა და ფოლადის წარმოების ზეეროვნულ კონტროლს უნდა დამყარებოდა.¹¹ შედეგად, ევროკავშირის სადამფუძნებლო სამი კონსტიტუციური ხასიათის ხელშეკრულებიდან¹² ორი უშუალოდ ენერგეტიკაზეა კონცენტრირებული.¹³ ენერგოსექტორის რეგულირების უფლებით აღჭურავს დამფუძნებელ მესამე ხელშეკრულებასაც¹⁴ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო, რომლის ცნობილი საქმის *Costa v. Enel*,¹⁵ ენერგეტიკულ საკითხებზე გავრცელება ერთგვარ კონსტიტუციურ წრედს ქმნის სამივე სადამფუძნებლო ხელშეკრულების ფარგლებში.

ევროინტეგრაციის განსხვავებული დინებების კვალდაკვალ, მუდმივ განვითარებას ჰპოვებდა ევროპის ენერგეტიკის სამართალიც, რომელიც ენერგოსექტორზე ეროვნული სუვერენიტეტის შესუსტებისა¹⁶ და აქტიური სახელმწიფო ხელისუფლების კონტროლიდან თავი-

მაგალითისთვის არაბთა ნავთობის ემბარგო (ე.წ. „ოპეკის შოკი“, 1973 წ.) და ნავთობის ფასების შემდგომი ზრდა (1981 წ.) უფრო მოგვიანებით აღსანიშნავია 2003 წლის იტალიის ენერგოდეფიციტი და 2008-2009 წლების რუსეთ-უკრაინის ენერგოჭიდილი. ამ საკითხებთან დაკავშირებით იხ. *Barton B., Redgwell C., Ronne A., Zillman D., The Growth of Concern for Energy Security, in Energy Security: Managing Risk in Dynamic Legal and Regulatory Environemnt, Oxford University Press, 2005, 3.*

⁸ *Pradel N., The EU External Energy Policy and the Law: Does the EU Really Matter? Squintani, L., Vedder, H., Reese M., Vanheusden B., Sustainable Energy United in Diversity – Challenges and Approaches in Energy Transition in the European Union, European Environmental Law Forum Book Series, Vol. 1, 2014, 245.*

⁹ დანვრ. იხ. *Guibernau M., The Birth of a United Europe: on Why the EU Has Generated a ‘Non-Emotional’ Identity, Nations and Nationalism, Vol. 17 (2), 2011, 302-315.*

¹⁰ საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა - რობერტ შუმანმა 1950 წლის 9 მაისის დეკლარაციაში წარმოადგინა გეგმა, თუ როგორ დაეკავშირებინა ევროპული ფოლადისა და ქვანახშირის მრეწველობა და დაარსებულიყო ევროპული ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება, (ECSC - European Coal and Steel Community), რომელიც 1952 წელს დაფუძნდა.

¹¹ *Talus K., Introduction to EU Energy Law, Oxford University Press, 2016, 1.*

¹² ევროკავშირის დამფუძნებელი ხელშეკრულებების კომპლექსურობა გაპირობებულია რეგულირების ფართო სპექტრით. ისინი აწესრიგებენ სამართლებრივი ურთიერთობების ყველა ძირეულ კონსტიტუციურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ასპექტებს.

¹³ *The European Coal and Steel Community (ECSC), 1951; European Atomic Energy Treaty, (Euratom Treaty) 1957.*

¹⁴ *The European Economic Community Treaty (EEC), 1957.*

¹⁵ *CJEU Case 6/64 Costa v. Enel, 1964.*

¹⁶ დანვრ. იხ. *Fatouros A. A., An International Legal Framework for Energy, Hague Academy of International Law, Vol. 332, 2007, 355-446.*

სუფალი ბაზრის პრინციპების სწრაფ ევოლუციას დაექვემდებარა. ამ მხრივ ყველაზე მძლავრი ძვრები 80-იანი წლების ბოლოს და 90-იანების დასაწყისში შეინიშნება,¹⁷ რა დროსაც ენერგეტიკის სამართლის თანამედროვე რეგულირების პირველადი და თანამდევნი კანონმდებლობა ჩნდება.

საკუთრივ ენერგეტიკის სამართლის ევოლუცია „სამართლებრივი დინამიზმის“ შედეგია,¹⁸ რამეთუ ენერჯის წარმოება და გამოყენება ისეთ კატეგორიათა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელსაც ღრმა სამართლებრივი რეგულირების ისტორია არ გააჩნია. წლების სიმრავლით არც ქართული ენერგეტიკის სამართლის განვითარება ხასიათდება, რადგანაც ენერგორეგულირება სათავეს საქართველოში 1997 წლიდან იღებს, როდესაც პარლამენტმა მიიღო საქართველოს კანონი „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ.“¹⁹ სფეროში დღეს მოქმედი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე სამართლებრივი აქტების ერთიანობა არ ქმნის სრულყოფილების განცდას.

ტრადიციულად, ენერგეტიკის სამართალი დანაწევრებულად, ცალკეული ენერგორესურსის წიაღში აღმოცენდა და დიდად არ გამოირჩეოდა საზღვრისპირა საკანონმდებლო ინიციატივებით. ენერგეტიკასთან დაკავშირებული საკითხების სამართლებრივი რეგულირება განიხილებოდა უფრო როგორც შიდა კანონმდებლობის საგანი, ვიდრე საერთაშორისო სამართლის საკითხი.²⁰ შესაბამისად, თავდაპირველად, ყოვლისმომცველ ენერგეტიკის სამართალზე, ანუ დარგზე, რომელიც დაარეგულირებდა ენერგეტიკული ურთიერთობების ფართო სპექტრს, ფიქრიც კი ზედმეტი იყო.²¹

ბრადბროუქის განმარტებით, რომელიც თამამად შეიძლება ითქვას პირველია, ვინც აკადემიურ ლიტერატურაში თანამედროვე ენერგეტიკის სამართლის დეფინიცია დაამკვიდრა და დღემდე სახელმძღვანელო ცნებად მიიჩნევა,²² ენერგეტიკის სამართალი „იმ უფლებებისა და ვალდებულებების ერთობლიობაა, რომლითაც ენერგორესურსების ექსპლუატაცია წესრიგდება ინდივიდებს, ინდივიდებსა და სახელმწიფოს, სახელმწიფოსა და სხვა სუბიექტებს შორის.“²³ დაახლოებით იმავე შინაარსს მოიცავს ატანასიოს შეფასებაც. მისი ლოგიკით ენერგეტიკის სამართალი იმ წესებისა და რეგულაციების კომპლექსურ ერთობას წარმოადგენს,

¹⁷ Heffron J. R., McCauley D., The Concept of Energy Justice Across the Disciplines, Elsevier, Energy Policy, Vol. 105, 2017, 663.

¹⁸ Zillman N. D., Evolution of Modern Energy Law: A Personal Retrospective, 30 Journal of Energy & Natural Resources Law, Vol. 30, №4, 2012, 485.

¹⁹ იქვე, 486.

²⁰ არაბიძე გ., გუდიაშვილი მ., ჯიშკარიანი თ., ენერგეტიკისა და გარემოს დაცვის საერთაშორისო სამართალი, თბ., 2015, 4.

²¹ Heffron J. R., Talus K., The Evolution of Energy Law and Energy Jurisprudence: Insights for Energy Analysts and Researchers, Energy Research & Social Science, 2016, 19.

²² დანვრ. იხ. სამხარაძე ი., ენერგეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, № 2 (58), 2018, 63.

²³ ავტორი აცნობიერებს, რომ წარმოდგენილი თეზისი არის ერთგვარი „სამუშაო დეფინიცია“ და შესაძლოა ამ საკითხზე სამომავლო დისკუსიის წარმოშობა. ავტორი ამ საკითხის სიღრმისეული ანალიზისთვის რეკომენდაციას უწევს შემდეგ სამეცნიერო ლიტერატურას: Bradbrook A. J., Energy Law as an Academic Discipline, Vol. 14 (2), Journal of Energy and Natural Resources Law, 1996; Babie P., Leadbeter P., Law as Change, University of Adelaide Press, 2012; Heffron R. J., Energy Law: An Introduction, Springer International Publishing, 2015; Roggenkamp M., Redgwell C., Ronne A., Guayo I., Energy Law in Europe, Oxford University Press, 2007.

რომელიც ენერგორესურსების გამოყენების საკითხს განსაზღვრავს, ენერგეტიკულ ობიექტებს მართავს და შედეგად ზემოქმედებას ახდენს ენერგო მომხმარებლების ყოველდღიურობაზე.²⁴

წინამდებარე ნაშრომი იზიარებს ბრადბრუქისა და ატანასიოს შეხედულებებს და მიიჩნევს, რომ ენერგეტიკის სამართლის ცენტრალური ელემენტი სწორედ სხვადასხვა სუბიექტის მიერ ენერგორესურსების (ტრადიციული თუ განახლებადი) გამოყენებისას წარმოშობილი უფლებების და მოვალეობების თანაფარდობაა. იგი სხვადასხვა კანონის, კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტისა და შესაბამისი დარგის კომპეტენტური უწყების მიერ დადგენილი წესების ერთიანი სისტემაა, რომელიც ენერგოსექტორის სამართლებრივ რეგულირებასთან დაკავშირებულ საკითხებს ეხება.²⁵ აქვე აუცილებელია ხაზი გაესვას ენერგეტიკის სამართლის „ენერგორესურსების სამართლისაგან“ განსხვავების საკითხს და ამ თემის სიღრმისეული გაანალიზების გარეშე, ენერგეტიკის სამართლის მიმართ ყოვლისმომცველი შეხედულების (ე.წ. „ჰოლისტიკური მიდგომა“) მხარდაჭერა აღინიშნოს (ჰეფრონი, 2016).²⁶

შილის თეორიის თანახმად, უმჯობესია, ენერგეტიკის სამართალი დაკვალიფიცირდეს ისეთ სამართლებრივ დარგად, რომელიც უნივერსალურად ყველა ენერგეტიკულ რესურსს გააერთიანებს და არ მოაქცევს მათ განსხვავებული სამართლებრივი რეგულირების სივრცეში.²⁷ სწორედ ამიტომ, წინამდებარე სტატია აღიარებს ენერგეტიკის სამართლის ერთიანი სისტემური სრულყოფის აუცილებლობას და დარგის განვითარების პერსპექტივას სწორედ მთლიანი ფილოსოფიური ფუნდამენტის და არა დანაწევრებული, ფრაგმენტული და ცალკეულ ენერგორესურსზე მორგებული საკანონმდებლო ბაზის შექმნაში ხედავს.²⁸

ერთიანი ენერგეტიკული ფუნდამენტის მშენებლობის საკითხში ძალზე საინტერესო დაკვირვების ობიექტია ევროკავშირი, რომლის ენერგეტიკის სამართლის განვითარება, ფაქტობრივად, უკანასკნელი ორი ათწლეულის შედეგია და, რომელიც ზეეროვნული, სუპრანაციონალური²⁹ (ფედერალურის მსგავსი) პრინციპების მიერ იმართება. დღესდღეობით, ევროკავშირი ენერგოპოლიტიკის მთავარი განმსაზღვრელი ერთეულია ევროპის მასშტაბით, რომლის მიერ ენერგეტიკის სფეროში მიღებული სამართლებრივი აქტების დაფარვის ზონა თითქმის მთელს კონტინენტს და კიდევ უფრო ფართო სივრცეს მოიცავს.

²⁴ *Attanasio D.*, Energy Law Education in the U.S.: An Overview and Recommendations, Energy Bar Association Report, 2015, 218.

²⁵ *განერელია ა.*, ენერგეტიკის სამართალი, წიგნში: *იხ. ხუბუა გ., ზომერმანი კ.* (რედ.), საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლების სახელმძღვანელო, თბ., 2016, 345.

²⁶ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ. *Heffron J. R., Talus K.*, The Evolution of Energy Law and Energy Jurisprudence: Insights for Energy Analysts and Researchers, Energy Research & Social Science, 2016, 19.

²⁷ *Schill W. S.*, The Interface Between National and International Energy Law, წიგნში: *Talus K.*, Research Handbook on International Energy Law, Edward Elgar Publishing, 2014, 44.

²⁸ ენერგეტიკის სამართლის „ენერგორესურსების სამართლისაგან“ დიფერენცირების აცილება მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისითაც, რომ კონცეპტუალურად ყველა ენერგორესურსი ურთიერთშენაცვლებადია და მხოლოდ ეროვნულ მთავრობებზეა დამოკიდებული, თუ რომელი ენერგორესურსით შეავსებს მის იურისდიქციის ფარგლებში არსებულ ენერგომომთხოვნას.

²⁹ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ. *ბრეგაძე რ.*, მატერიალური სუპრანაციონალიზმი ევროპის სამართალში, ქართული სამართლის მიმოხილვა, თბ., 2005, 336.

ამასთან, თანამედროვე ენერგეტიკის სამართლის თეორია ორიენტირებულია გასცდეს ძირძველ ენერგეტიკულ მოძღვრებას, რომელიც თავის მხრივ ენერჯის ტრადიციული ფორმების გამოკვლევითაა დაკავებული და მოიცავს ახალი ენერგეტიკული ტრენდები – დაბალნახშირბადიანი ეკონომიკა და ეკოლოგიური ასპექტები. დღევანდელი ენერგობაზარი ახალ წესებსა და მიდგომებს აყალიბებს, რომლებიც ტრადიციული, კონვეციური ენერგორესურსების ალტერნატიული წყაროებით ჩანაცვლებას გულისხმობს.³⁰ ეს მიდგომა დაცული უნდა იყოს თანამედროვე მოდერნიზებული ქართული ენერგეტიკის სამართლის განვითარების პროცესში.

2.2. ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის ძირითადი მახასიათებლები

„ახალი ევროპული ენერგეტიკული ერა“, – ასე შეიძლება ეწოდოს ეპოქას, რომელშიც ამჟამად ევროკავშირი იმყოფება და ბევრი გამონვევით ხასიათდება. ერთ-ერთ ასეთ ცენტრალურ პრობლემად ევროპის მაღალი ენერგოდამოკიდებულება მიიჩნევა.³¹ გაერთიანება მსოფლიოში ყველაზე დიდი ენერგოიმპორტიორია, რაც ააქტიურებს მოთხოვნა-მიწოდებისა და ენერგოსაფრთხოების რისკებს.³² ამ გამონვევების პარალელურად 2007 წელს ევროკომისიამ მიიღო სტრატეგია სახელწოდებით, „ენერგოპოლიტიკა ევროპისთვის“,“³³ რომელმაც დღემდე აქტუალური ევროპული ენერგეტიკული მისწრაფება წარმოადგინა. ამავე დოკუმენტში აისახა ევროკავშირის გრძელვადიანი ხედვა დაბალნახშირბადიანი ენერგეტიკული ეკონომიკის, ტექნოლოგიების დანერგვის და გლობალური სათბურის გაზების შემცირების თვალსაზრისით. სტრატეგიის მიხედვით, ევროკავშირის ენერგოპოლიტიკა და სამართალი დაფუძნებულია სამ უნივერსალურ პრინციპზე: კონკურენცია-ლიბერალიზაცია, მდგრადი განვითარება და მიწოდების უსაფრთხოება.³⁴ შეიძლება ითქვას, რომ ეს პრინციპები ურთიერთმემავსებელი მიზნებია და ევროკავშირის მიერ სფეროში გატარებული პოლიტიკა სამივე მათგანის ერთობლივ უზრუნველყოფას უნდა ემსახურებოდეს.

ევროპის ენერგეტიკული მიზნების რეალიზების საქმეში გადამწყვეტია ევროკავშირის ენერგეტიკის სამართლის ჯეროვანი აღსრულება.³⁵ ამ მხრივ, უმნიშვნელოვანესია შიდა ენერ-

³⁰ *Heffron J. R., McCauley D., The Concept of Energy Justice Across the Disciplines, Elsevier, Energy Policy, Vol. 105, 2017, 659.*

³¹ ევროსტატის მონაცემებზე დაყრდნობით, ევროკავშირი დაახლოებით 54 %-ით დამოკიდებულია ენერგოიმპორტზე. იხ. *Rostowska M., Energising TTIP: A Step towards Better EU Energy Security, (2014) PISM Bulletin, №57, 652.*

³² *Andoura S., Hancher L., Van der Woude M., Towards a European Energy Community: A Policy Proposal, Notre Europe, 2010, 56.*

³³ Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament of 10 January 2007, An Energy Policy for Europe COM(2007) 1.

³⁴ *Talus K., EU Energy Law and Policy: A Critical Account, Oxford University Press, 2013, 56.*

³⁵ სფეროში პოლიტიკისა და სამართლის ურთიერთმიმართების საკითხთან დაკავშირებით იხ.: *Esch V. D. B., Legal Aspects of a European Energy Policy, 2 Common Market Law Review, 1965, Issue 2, 139-167; Omorogbe Y., Promoting Sustainable Development Through the Use of Renewable Energy: The Role of the Law წიგნი: Zillman D., Redgwell C., Omorogbe Y., Barrera-Hernández K. L., Beyond the Carbon Economy, Oxford University Press, 2008, 39.*

გეტიკული ბაზრის³⁶ იდეა, რომელიც ზემოხსენებული ზეეროვნული წესრიგის პრაქტიკული განხორციელება და ენერგეტიკის სამართლებრივი რეგულირების უფლებამოსილების წევრი სახელმწიფოებიდან ევროკავშირის ინსტიტუციებისთვის გადაცემას გულისხმობს. ამ პროცესების ქვაკუთხედია კონკურენციის წესების დაცვა და არადისკრიმინაციული მიდგომა. ეს, უპირველესად, ევროკავშირის სადამფუძნებლო ხელშეკრულების მიმართ ლოიალურობისა და დამატებითი მეორეული წესების აღსრულებითაა შესაძლებელი.³⁷

აღნიშნული წესები ევროკავშირის ძირითად სამართლებრივ აქტებშია (რეგულაციები, დირექტივები და გადაწყვეტილებები) მიმოფანტული³⁸ და ერთიან სისტემას ქმნის. ამ მხრივ, მთავარი სამართლებრივი დოკუმენტი ლისაბონის ხელშეკრულებაა, რომელიც დღეს მოქმედი ძირითადი კონსტიტუციური ხასიათის სამართლებრივი აქტია³⁹ და ბევრ სხვა იურიდიულ ნოვაციასთან ერთად ახალი სიტყვაა ევროპის ენერგეტიკის სამართლის განვითარების საქმეში, რომლის 194-ე მუხლი უშუალოდ ენერგეტიკას ეხება და სფეროს მატერიალურ-სამართლებრივ ბაზისს ქმნის (ტალუსი, 2016).⁴⁰

კერძოდ, აღნიშნული მუხლი იმ ზომების რეგულირებას ახდენს, რომლებიც ზემოხსენებული სამი ძირითადი მიზნის შესრულებას ემსახურება. ესენია: ა) ფუნქციონალური ენერგეტიკული ბაზრის უზრუნველყოფა (194 (1ა.)). ეს დათქმა შიდა ენერგეტიკული ბაზრის კოდიფიცირებას ემსახურება, რომლის სათავეში კონკურენციის წესების პატივისცემაა; ბ) მიწოდების უსაფრთხოება (194 (1ბ.)). აღნიშნული დანაწესი ხაზს უსვამს ერთ-ერთი ზემოხსენებული მიზნის სამართლებრივი უზრუნველყოფის მნიშვნელობას ევროკავშირის გაზრდილი ენერგოდამოკიდებულების ფონზე. მიუხედავად იმისა, რომ კანონი არ განმარტავს, თუ კონკრეტულად რა იგულისხმება მიწოდების უსაფრთხოებაში, იგი გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც „მდგომარეობა, როდესაც მოქალაქეები და მენარმეები მისაღებ ფასად მოიხმარენ ენერჯიას.“⁴¹ შესაბამისად, ეს ნორმა ისეთი კანონმდებლობის განმტკიცებისკენაა მიმართული, რომელიც მაქსიმალურად აიცილებს ენერგოუსაფრთხოების რისკებს და ხელს შეუწყობს

³⁶ ფართო გაგებით, შიდა ენერგეტიკული ბაზარი (Internal Energy Market) შესაძლოა განსხვავდეს საერთო ენერგეტიკული ბაზრისაგან (Common Energy Policy), თუმცა წინამდებარე სტატია საკითხს ასე არ განიხილავს და არსებითად სინონიმურ ცნებებად მოიხსენიებს მათ. დაწვრ. იხ. *Jegen M., Energy Policy in the European Union: The Power and Limits of Discourse, Les Cahiers Européens de Sciences Po., № 2, 2014, 2.*

³⁷ *Andoura S., Hancher L., Van der Woude M., Towards a European Energy Community: A Policy Proposal. Notre Europe, 2010, 58.*

³⁸ *Kanellakis M., Martinopoulos G., Zachariadis T., European Energy Policy – A Review, Energy Policy Journal, Vol.62, Elsevier, 2013, 1021.*

³⁹ არ უნდა იქნეს აღრეული ევროპის კონსტიტუციის პროექტთან, რომელიც 2005 წელს ნიდერლანდების სამეფოსა და საფრანგეთში გამართული რეფერენდუმების უარყოფითი შედეგის გამო ჩავარდა.

⁴⁰ აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ ლისაბონის ხელშეკრულების დადებამდე, ევროკავშირის სადამფუძნებლო ხელშეკრულებები არ შეიცავდნენ კონკრეტულ დათქმებს ენერგეტიკის სფეროში და შესაბამისად ენერგეტიკული კანონმდებლობა ასახვას ჰპოვებდა გარემოსდაცვით (175-ე მუხლი), საკანონმდებლო ჰარმონიზაციის ზოგადი პრინციპების (მე-100 მუხლი), კონკურენციის (81-88-ე მუხლები), განვითარებითი თანამშრომლობის პოლიტიკა (130-131-ე მუხლები), ტრანს-ევროპული ქსელების (154-ე მუხლი) წესებში და ძირითადად სადამფუძნებლო სამართლებრივი დოკუმენტების მიღმა იყო განვითარებული.

⁴¹ *Barton B., Redgwell C., Ronne A., Zilleman D. (eds.), Energy Security – Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment, Oxford University Press, 2004, 5.*

გაერთიანების ენერგორესურსების დივერსიფიცირებას. გ) გარემოსდაცვითი ღონისძიებები, ენერგოეფექტურობისა და განახლებადი ენერჯის ხელშეწყობა (194 (1გ.)). აღნიშნული დათქმა მდგარი ენერგეტიკული განვითარების პრინციპის სამართლებრივი ხორცშესხმაა და ევროკავშირის პოლიტიკის ეკოლოგიურ ასპექტს ეხმიანება. თავად ხელშეკრულება არ განმარტავს, თუ რა იგულისხმება კონკრეტულად „გარემოსდაცვითი“ ენერგეტიკის განვითარებაში, თუმცა, აქ უნდა მოიაზრებოდეს ევროკავშირის ერთგვარი „გაფრთხილება“, რომ ენერგეტიკის სფეროში მიღებული კანონმდებლობა მინიმუმ არ უნდა აუარესებდეს გარემოს.⁴² დ) გადამცემი ქსელების კავშირის ხელშეწყობა (194 (1დ)). ეს საკითხი გარკვეულწილად ევროკავშირის ენერგეტიკული პოლიტიკის საგარეო ვექტორია, რამეთუ ფუნქციონალური და კარგად მოქმედი ურთიერთდამაკავშირებელი ქსელები საზღვრისპირა რეგიონული თანამშრომლობის უმთავრესი ელემენტია.

ზემოხსენებული მიზნების საკანონმდებლო უზრუნველყოფა და არსებული საფრთხეების თავიდან აცილება ჯანსაღ საგარეო ენერგეტიკულ პოლიტიკაზე დამოკიდებული. შესაბამისად, ევროკავშირი დღეს ენერგეტიკის სამართლის ფართოდ გავრცელებას ერთგვარი პან-ევროპული ენერგეტიკული გაერთიანების ჩამოყალიბების ფარგლებში ახდენს. შედეგად, მისი დაფარვის ზონა იზრდება და მოიცავს ყველა იმ არანევრ ქვეყანას, რომლებიც ნებაყოფლობით უშვებენ ევროპის სამართლის შიდაეროვნულ კანონმდებლობაში შემოჭრის შესაძლებლობას.⁴³

გასარკვევია ორი საკითხი: ა) გააჩნია თუ არა გაერთიანებას საგარეო ენერგეტიკული კომპეტენცია, რომელიც შესაძლებელს გახდიდა ევროკავშირის მიერ საზღვრისპირა ენერგეტიკულ ურთიერთობების წარმოებას; ბ) ასეთი კომპეტენციის არსებობის შემთხვევაში, რა კონკრეტულ სამართლებრივ მექანიზმების გამოყენებით ახერხებს ევროკავშირი საგარეო ენერგოთანამშრომლობის წარმართვას. სწორედ ამ ორ საკითხზე იმსჯელებს სტატიის მომდევნო თავი და საქართველოს მაგალითით გააანალიზებს ევროკავშირის გავლენებს დღევანდელი მსოფლიო ენერგეტიკული წესრიგის ფორმირებაზე.

3. ევროპის ენერგეტიკის სამართალი საგარეო დისკურსში

3.1. ევროკავშირის საგარეო ენერგეტიკული კომპეტენცია

ნაშრომის პირველ ნაწილში აღინიშნა ევროკავშირის მსოფლიო ენერგოდამოკიდებულება, რომელიც დიდ გავლენას ახდენს, როგორც შიდაევროპული, ისე საგარეო ენერგოპოლიტიკის ძირითად მიმართულებებზე. უკვე რამდენიმე წელია ფუნქციური და უსაფრთხო საშინაო ევროპული ენერგობაზრის უზრუნველყოფა წარმოუდგენელია საგარეო ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე. 2006 წელს ევროკომისია ენერგეტიკას ევროპის საგარეო პოლიტი-

⁴² Ehricke U., Hacklander A., European Energy Policy on the Basis of the New Provisions in the Treaty of Lisbon in Bausch A., Schwenker B. (eds.), Handbook Utility Management (Berlin Heidelberg, Springer-Verlag, 2009, 752.

⁴³ Featherstone K., Radaelli C., The Politics of Europeanization, Oxford University Press, 2003, 25.

კას ცენტრალურ ნაწილად⁴⁴ მოიხსენიებს და საგარეო ენერგოთანამშრომლობასაც დიდ ყურადღებას უთმობს.

ევროკავშირის „*sui generis*“⁴⁵ ბუნება არსად ისე არ იჩენს თავს, როგორც მისი საგარეო კომპეტენციების განსაზღვრისას, რაც ბუნებრივად აისახება სამართლის ევროპეიზაციის პროცესზეც. ლისაბონის ხელშეკრულების მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილით, ენერგეტიკა ერთ-ერთი ის სპეციფიკური სფეროა, რომლის რეგულირების საკითხში არ არსებობს ევროკავშირის განსაკუთრებული (ექსკლუზიური) კომპეტენცია და იგი განაწილებულია (კონკურირებადი) ევროკავშირსა და წევრ-სახელმწიფოებს შორის. როგორც წესი, ასეთ დროს გადაწყვეტილება სუბსიდიარობისა და თანაზომიერების პრინციპის საფუძველზე მიიღება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ევროკავშირი მხოლოდ იმ შემთხვევაში განახორციელებს თავის უფლებამოსილებას და მიიღებს სფეროში შესასრულებლად სავალდებულო სამართლებრივ აქტებს, თუკი დასახული მიზნის მიღწევა გაერთიანების და არა ცალკეული წევრი სახელმწიფოს დონეზე უფრო ადეკვატურია.

შესაბამისად, ენერგეტიკულ საკითხებთან მიმართებაში აუცილებელია მოძიებულ იქნეს კონკრეტული სახელშეკრულებო დათქმა, რის საფუძველზეც, ცალკეულ შემთხვევებში, განისაზღვრებოდა ევროკავშირისა და წევრი-სახელმწიფოების „გაცოფილი“ უფლებამოსილება. ასეთი დათქმაა ზემოხსენებული 194-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც ევროკავშირს ენიჭება უპირატესი როლი ენერგეტიკული კანონმდებლობის შექმნის საკითხში,⁴⁶ თუმცა იგი იქვე აწესებს წევრ-სახელმწიფოებთან სოლიდარულად (“in the spirit of solidarity”) მოქმედების ვალდებულებასაც. აღნიშნული დათქმა, ცხადია, შორსაა სამართლებრივი სიზუსტისაგან. გაურკვეველია, თუ რა იგულისხმება კონკრეტულად ენერგეტიკის სფეროში ევროკავშირსა და წევრ-სახელმწიფოებს შორის სოლიდარულად მოქმედებაში.⁴⁷ არსებობს რაიმე სხვა სამართლებრივი საფუძველი?

ასეთი სამართლებრივი საფუძველი იქნებოდა ევროპის სამართლის ზოგადი წესებით დამკვიდრებული ე.წ. „ნაგულისხმევი კომპეტენციის“ თეორია. შესაბამისად, ლისაბონის ხელშეკრულების 216-ე მუხლი, რომელიც მესამე სახელმწიფოებთან საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადების უფლებით აღჭურავს გაერთიანებას და იმავე ხელშეკრულების მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილი, რომელიც საგარეო მოქმედების ზოგად პრინციპებს განსაზღვრავს უნდა იქნეს ნავარაუდები ევროკავშირის საგარეო ენერგეტიკული კომპეტენცია.⁴⁸ აქვე, აუცილებელია, 47-ე მუხლის მოხმობაც, რომელიც გაერთიანების სამართლებრივ სტატუსს განსაზღვრავს და ანიჭებს მას საერთაშორისო სამართალსუბიექტობას. იურიდიული ანა-

⁴⁴ Green Paper, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, COM(2006)105.

⁴⁵ ევროკავშირი განსაკუთრებული ტიპის (Sui generis) რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომლის სტატუსი დღესაც საკამათოა. მსჯელობა გაერთიანების სამართლებრივი ბუნების შესახებ არ არის წინამდებარე ნაშრომის მიზანი. დანჯრ. იხ. Metz J., Expert Groups in the European Union: A Sui Generis Phenomenon? *Journal Policy and Society*, Vol. 32, № 3, 2017, 267.

⁴⁶ Piris J.-C., *The Lisbon Treaty, A Legal and Political Analysis*, Cambridge University Press, 2010, 318.

⁴⁷ Andoura S., Hancher L., Van Der Woude M., *Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*, Notre Europe, 2010, 98.

⁴⁸ Vooren V. B., Wessel A. R., *EU External Relations Law, Text, Cases and Materials*, Cambridge University Press, 2014, 447.

ლიზის გარდა, ბოლო წლების პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ენერგეტიკული საკითხების რეგულირების საქმეში ნდობის უფრო მაღალი მასშტაბით ევროკავშირი სარგებლობს. დღეს იგი ენერგეტიკის სამართლის ნორმების მიღებისა და აღსრულების საკითხში უპირატესი უფლება გააჩნია და სფეროში რეგულირების თითქმის ექსკლუზიური კომპეტენციით გამოდის.

ამრიგად, შესაძლებელია შუალედური დასკვნის გაკეთება, რომ ევროკავშირს გააჩნია მანდატი, რათა მონაწილეობა მიიღოს საერთაშორისო ენერგოურთიერთობებში. ეს კი მეტწილად ხორციელდება სამართლის ევროპეიზაციის ფარგლებში, რა დროსაც ხდება გაერთიანების ფორმალური და არაფორმალური წესების, პროცედურების, ჩვევების, პოლიტიკის პარადიგმების, „საქმის კეთების სტილისა და მეთოდების“ ევროპული დონიდან შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე გადაცემა.⁴⁹ საქმე ისაა, რომ ევროპის სამართლის გავრცელების ერთ-ერთ ძირითად ფორმას სახელშეკრულებო ურთიერთობა წარმოადგენს, რომელიც პირდაპირ ან ირიბად ხელშემკვრელ სახელმწიფოს მოუწოდებს სამართლებრივი ჰარმონიზაციისკენ.⁵⁰ სწორედ ასეთი ხელშეკრულებები განსაზღვრავენ ევროპული ნორმათმემოქმედების დინამიკას მესამე სახელმწიფოებში.

3.2. საქართველოს ენერგეტიკული კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან მიახლოების ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური ასპექტები

ევროპის ენერგეტიკული კანონმდებლობის ლიბერალურ მოდელზე⁵¹ ორიენტირი, რომელიც თავის მხრივ კონკურენციის ნახალისებას, ანტიკარტელურ, საბაზრო ეკონომიკისა და ინფორმაციის, მონაცემების გამჭვირვაობის ასპექტებს ეფუძნება, აბსოლუტური ნოვაციაა საქართველოსთვის. კიდევ უფრო მეტი სიახლეა სფეროში უკვე არსებული კანონმდებლობის სრულყოფა და მისი თანამედროვე რეალობაზე მორგება. არც თუ ისე დიდი ხნის წინ იდგა საქართველო ისეთი ენერგეტიკული კრიზისების წინაშე, როგორცაა მწვავე ენერგოდეფიციტი, მოძველებული და ამორტიზებული ინფრასტრუქტურა, დენისა და გაზის მიწოდების მასიური შეწყვეტა.⁵²

საქართველოს ენერგეტიკული სტრატეგია, რომელიც ეფუძნება საქართველოს ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტად ენერგეტიკული კანონმდებლობის დახვეწას და საკანონმდებლო გარემოს გაუმჯობესებას განიხილავს ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოებით მიზნით. საქართველოს

⁴⁹ სამხარაძე ი., საქართველოს ევროპეიზაცია: ევროკავშირში განვერიანების ძირითადი სამართლებრივი ასპექტები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, № 5 (48), 2015, 41.

⁵⁰ Gabrichidze G., Legal Approximation to the EU Acquis – a Georgian Perspective, წიგნში: Kellerhals A., Baumgartner T.(eds.), EU Neighbourhood Policy – Survey and Perspectives, Zürich, 2014, 30.

⁵¹ ლიბერალიზაცია შესაძლოა მოაზრებულ იქნას, როგორც რეფორმატორული მიდგომა, რა დროსაც იერარქიული „ზემოდან ქვემოთ“ მექანიზმს ანაცვლებს საბაზრო ეკონომიკაზე დაფუძნებული ურთიერთობები.

⁵² საქართველოს ენერგეტიკის განვითარების სტრატეგია 2016-2025 (სამუშაო დოკუმენტი) იხ. <<http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=600&lang=geo>>.

სწრაფვა მოქმედი კანონმდებლობა ეტაპობრივად დაახლოვოს ევროპულ პრინციპებთან და განახორციელოს ენერგოსექტორის სისტემატიზებული სრულყოფა, ყველაზე რეალურად, სწორედ კოდიფიკაციის ფარგლებშია შესაძლებელი. ეს, ამავდროულად, მიმართულია სფეროს ძირეული და არა ფრაგმენტული გარდაქმინისკენ.⁵³ საინტერესოა, თუ რა სამართლებრივი ინსტრუმენტების გამოყენებით ხდება არსებული რეალობის შეცვლა და ენერგეტიკული რეფორმის ნახალისება.

ამ თვალსაზრისით, საყურადღებოა, ორმხრივი და მრავალმხრივი საკანონმდებლო ჩარჩო, რომლის საფუძველზეც ხორციელდება საქართველოში ევროპული ენერგეტიკული ნორმის ტრანსფერი. აქ, უნდა აღინიშნოს ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შეთანხმება,⁵⁴ რომელსაც ხელი 2014 წელს მოენერა (ძალაში შესვლა 2016 წელი) და „ენერგეტიკული გაერთიანება“, რომელიც საერთაშორისო შეთანხმებაა და რომელსაც საქართველო სულ ახლახან, 2017 წელს, მიუერთდა. ეს ორივე ინსტრუმენტი ქართული ენერგეტიკის სამართლის ევროპეიზაციის აქამდე არსებული ყველაზე მძლავრი მექანიზმია, რომლებმაც პოლიტიკური ხასიათის დოკუმენტებისაგან განსხვავებით,⁵⁵ ჰარმონიზაციის კონკრეტული სამართლებრივად მბოჭავი ამოცანები დასახა. ისინი ურთიერთშემავსებელ ინსტრუმენტებს წარმოადგენენ და დეტალურად განსაზღვრავენ ენერგეტიკის სფეროში საკანონმდებლო დაახლოების დღის წესრიგს.

მეტი კონკრეტიკისთვის, ასოცირების ხელშეკრულება შესასრულებლად სავალდებულო „ახალი თაობის“ სამართლებრივ დოკუმენტს წარმოადგენს და 1996 წელს ხელმოწერილ პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულებას „ანაცვლებს“. საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტისა და ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით იგი იერარქიულად მაღალ საფეხურზე მდგომი აქტია და მას აქვს შიდაეროვნულ ნორმებთან უპირატესი იურიდიული ძალა, რამდენადაც არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, კონსტიტუციურ შეთანხმებას და კონსტიტუციურ კანონს.⁵⁶

ენერგეტიკული კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან დაახლოება შეთანხმების ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია. აქ ორმხრივი ბუნება შეინიშნება. პირველ რიგში, ხელშეკრულების 297-ე მუხლი ენერგეტიკულ სფეროში თანამშრომლობის ძირითად პოლიტიკურ მიმართულებებს განსაზღვრავს, რომლებიც ქვეყნის სტრატეგიული გეოგრაფიული მდებარეობით

⁵³ ყალიჩავა კ., საქართველოს გარემოს დაცვის კანონმდებლობის სრულყოფის სტრატეგიული ასპექტები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, „სამართლის ჟურნალი“, № 2, 2012, 11.

⁵⁴ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მერე მხრივ, საქართველოს შორის (შემდგომში, ასოცირების შეთანხმება ან ასოცირების ხელშეკრულება).

⁵⁵ აქ იგულისხმება 2004 წლის ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის დოკუმენტი (European Neighbourhood Policy (ENP)) და 2008 წლის აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივა (Easter Partnership Initiative (EaP)).

⁵⁶ სამხარაძე ი., სამართლებრივ სისტემათა ჰარმონიზაცია: ევროკავშირი და საქართველო, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, თბ., 2015, 322.

უნდა იყოს გაპირობებული. საქართველო ევროკავშირისთვის ენერგოსექტორის დივერსიფიკაციის კარგი ალტერნატივაა ცენტრალური აზიიდან ევროპულ ბაზრამდე ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების ნაწილში.⁵⁷ ამავდროულად, ხელშეკრულება იმ კონკრეტულ სამართლებრივ აქტებს ჩამოთვლის, რომლებიც ითვალისწინებენ ენერგოსაფრთხოების განმტკიცებას, საკანონმდებლო მონყობას ელექტროენერგეტიკის, ბუნებრივი გაზის, ნავთობის, განახლებადი ენერჯისა და ენერგოეფექტურობის სფეროში.

გარდა ამისა, საქართველო სულ ახლახან მიუერთდა „ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებას“, რითაც, ერთი მხრივ, ასოცირების ხელშეკრულებით უკვე ნაკისრი ვალდებულებები „დაამონმა“ და, მეორე მხრივ, ევროპასთან სტაბილური ენერგოთანამშრომლობის მანიფესტაცია განახორციელა. ენერგეტიკული გაერთიანების წევრებს ისეთი სახელმწიფოები წარმოადგენენ, რომლებიც ორგანიზაციაზე შეერთებით ევროპის ენერგეტიკული კანონმდებლობის შიდაეროვნულ სისტემაში შემოჭრის მზადყოფნას გამოთქვამენ.⁵⁸ გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან შეერთების შესახებ ოქმიც, ასოცირების შეთანხმების მსგავსად, შესასრულებლად სავალდებულო იმ სამართლებრივი აქტების (ძირითადად დირექტივები და რეგულაციები) ნუსხას განსაზღვრავს, რომლის შემოღებაც საქართველოს გარკვეულ ვადაში ვალდებულება. ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობა არ გულისხმობს ასოცირების ხელშეკრულებისგან რაიმე განსხვავებული მოთხოვნების დაკისრებას. პირიქით, ევროკავშირი ამ ფორმით, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომლობის ფარგლებში, ცდილობს პოლიტიკური, ტექნიკური და ფინანსური დახმარება აღმოუჩინოს სახელმწიფოებს, რათა ეფექტური რეფორმების გატარება შეძლონ.

ამდენად, საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებისა და ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებაზე მიერთების ოქმზე ხელმოწერის შედეგად საქართველომ საკუთარი კანონმდებლობის ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების ვალდებულება იტვირთა. ეს კი ენერგეტიკული კანონმდებლობის განვითარებაზე მაღალი პოლიტიკური ნების გამოვლენას მოითხოვს.

ეს საკმარისი როდია. სფეროს სამომავლო განვითარება-დახვეწისთვის ევროპული კანონმდებლობის მხოლოდ ეროვნული სამართლის სისტემაში სარკისებური რეცეპცია და ფორმალური იმპლემენტაცია ვერ გამოიღებს სასურველ შედეგს. ამ თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანესია სათანადო და ეფექტური აღსრულების მექანიზმების შექმნა. არსებითი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომლობას და სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, რომელიც გაითვალისწინებს მისალწვე შუალედურ და საბოლოო შედეგებს და დაადგენს შესაბამის ანგარიშვალდებულების მოთხოვნებს.⁵⁹

⁵⁷ მარგველაშვილი მ., მაღალაშვილი ა., კვარაცხელია თ., უშხვანი ლ., მუხიგულიშვილი გ., საქართველოს ენერგეტიკული სექტორი ევროკავშირთან ასოცირების კონტექსტში, თბ., 2015, 14.

⁵⁸ Wustenberg M., Talus K., Risks of Expanding the Geographical of EU Energy Law, European Energy and Environmental Law Review, 2017, 139.

⁵⁹ ჯანელიძე ს., ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს განვითარებიდან ერთი წლის შეფასება, იხ. ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება და რეფორმები საქართველოს ენერგეტიკაში, მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის (WEG), თბ. 2017, 92.

ამასთან, არსებული ეროვნული კანონმდებლობის ევროპული სამართლებრივ აქტებთან მიახლოება არ ნიშნავს ნაციონალური სამართლის ჩანაცვლებას. ნორმის გადმოღება კანონშემოქმედებითი საქმიანობაა და იგი არ შეიძლება გაიგივებულ იქნას ნაწარმოების თარგმნასთან. სამართლის ჰარმონიზაციის პროცესში „მთარგმნელი“ არ არის შეზღუდული: „როცა სჭირდება უმატებს, ავრცობს, როცა სჭირდება – აკლებს, ამოკლებს და რაც მთავარია, ხშირ შემთხვევაში თარგმნის არა სიტყვა-სიტყვით, არამედ ნაიკითხვას მუხლს, გაიაზრებს და მერე წერს“.⁶⁰

დირექტივებისა და რეგულაციების სწორი იმპლემენტაციისთვის აუცილებელია ქვეყანაში არსებობდეს ყველა საჭირო უფლებამოსილებით აღჭურვილი, ქმედითი, დამოუკიდებელი, გამჭვირვალე და ძლიერი მარეგულირებელი ორგანოები, რათა არ დაირღვეს ბაზრის არც ერთი მონაწილის უფლებები და ინტერესები.⁶¹ თავად ჰარმონიზებული კანონმდებლობის საბოლოო „პროდუქტი“ უნდა იყოს მოდერნიზებული ენერგეტიკული კანონმდებლობა. სწორედ ამიტომ, თანამედროვე ენერგეტიკული სამართლებრივი რეგულირების ამოცანა ისეთი ჯანსაღი სისტემის შექმნა და ორგანიზაციული სტრუქტურის გამართვა, რომელიც კონკურენციისა და გამჭვირვალობის მაღალ სტანდარტებს ქმნის, ორმხრივად მომგებიანია და საერთაშორისო წესების დაცვის არადისკრიმინაციულ საფუძველზეა წარმოებული.⁶² საკანონმდებლო სრულყოფა ხელს შეუწყობდა ქვეყანაში კვალიფიციური სტრატეგიული ინვესტიციების მოზიდვას,⁶³ სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერებას და სამომავლო მასშტაბური ენერგეტიკული პროექტების განხორციელებას.

4. დასკვნა

წინამდებარე კვლევის მიზანი იყო გამოეაშკარავებინა ევროკავშირის ენერგეტიკის სამართლის საგარეო ეფექტებისა და მისი ქართულ კანონმდებლობაზე ზემოქმედების სამართლებრივი ინტენსივობა.

ამ მიზნით სტატიაში მიმოხილულ იქნა ევროპის ენერგეტიკის სამართლის ძირითადი მახასიათებლები და ევროპული ლიბერალური და კონკურენტული კანონმდებლობის გავრცელების არეალი. წესებზე ორიენტირებული საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავებით ევროკავშირი, ერთი მხრივ, საკუთარი ენერგორესურსების გამრავალფეროვნებისთვისაც იღწვის, რათა დაიცვას დღევანდელი და ხვალინდელი მომხმარებლები გაუთვალისწინებელი ენერგეტი-

⁶⁰ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 21.

⁶¹ ონაშვილი ა., ევროკავშირის კანონმდებლობის ძირითადი მოთხოვნები ენერგეტიკის რეგულირების სფეროში, იხ. ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება და რეფორმები საქართველოს ენერგეტიკაში, მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის, თბ., 2017, 67.

⁶² მარგველაშვილი მ., მაღალაშვილი ა., კვარაცხელია თ., უშხვანი ლ., მუხიგულიშვილი გ., საქართველოს ენერგეტიკული სექტორი ევროკავშირთან ასოცირების კონტექსტში, თბ., 2015, 14.

⁶³ საინვესტიციო გარემოსთან და საკონცენსიო ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით იხ.: Ohler C., Concessions, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, February, 2013, 2. და Walter V. A., Oil Concession Disputes, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, December, 2008, 2.

კული რისკებისაგან და, მეორე მხრივ, ამ ქმედებით „საერთო სიკეთესაც“ ემსახურება, რათა ხელი შეუწყოს მესამე სახელმწიფოების ენერგოსექტორის მოდერნიზაციას.

საქართველოს მაგალითზე დაკვირვებით დასტურდება, რომ ევროპული ენერგეტიკის სამართლის ქართულ კანონმდებლობაზე ზემოქმედების ხარისხი, თეორიული თვალსაზრისით, საკმაოდ მაღალია და ეროვნული ენერგოსექტორის ევროპეიზაციაზე შეუქცევადი პროცესია, თუმცა, მისი დროული და ეფექტური განხორციელება მოითხოვს მაღალ პოლიტიკურ ნებას და სამართლის აღსრულების რეალური მექანიზმების ამოქმედებას.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24.08.1995.
2. საქართველოს კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“, 22.10.2009.
3. საქართველოს კანონი „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“, 27.06.1997.
4. საქართველოს პარლამენტის №828 დადგენილება, „საქართველოს კანონმდებლობის ევროპის კავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის შესახებ“, 02.09.1997.
5. საქართველოს ენერგეტიკული სტრატეგია 2016-2025.
6. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 20.
7. ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 21.
8. ბრეგაძე რ., მატერიალური სუბრანაციონალიზმი ევროპის სამართალში, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 2005, 336.
9. არაბიძე გ., გუდიაშვილი მ., ჯიშკარიანი თ., ენერგეტიკისა და გარემოს დაცვის საერთაშორისო სამართალი, საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2015, 4.
10. ხუბუა გ., ზომერმანი კ. (რედ.), საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლების სახელმძღვანელო, თბ., 2016, 345.
11. სამხარაძე ი., სამართლებრივ სისტემათა ჰარმონიზაცია: ევროკავშირი და საქართველო, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, თბ., 2015, 322.
12. სამხარაძე ი., საქართველოს ევროპეიზაცია: ევროკავშირში განეწინააღმდეგების ძირითადი სამართლებრივი ასპექტები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №5 (48), 2015, 41.
13. სამხარაძე ი., ენერგეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, № 2 (58), 2018, 63.
14. ყალიჩავა კ., „საქართველოს გარემოს დაცვის კანონმდებლობის სრულყოფის სტრატეგიული ასპექტები“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, „სამართლის ჟურნალი“, № 2, 2012, 11.
15. მარგველაშვილი მ., მაღალაშვილი ა., კვარაცხელია თ., უშხვანი ლ., მუხიგულიშვილი გ., საქართველოს ენერგეტიკული სექტორი ევროკავშირთან ასოცირების კონტექსტში, თბ., 2015, 14.
16. CJEU Case 6/64 Costa v. Enel, 1964.
17. Treaty on European Union (TEU), 1.12.2009.
18. Treaty on Functioning European Union (TFEU), 1.12.2009.
19. Green Paper, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, COM(2006), 105.
20. Association Agreement Between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the One Part, and Georgia, of the Other Part, 1.07.2016.

21. Eastern Partnership, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Brussels, 3.12.2008 COM(2008) 823 final, 3.12.2008.
22. European Commission, Communication from the Commission "Paving the Way for New Neighbourhood Instrument", COM(2003) 393 final, 1.07.2003.
23. Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament, "An Energy Policy for Europe" COM(2007), 10.01.2007.
24. Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations With Our Eastern and Southern Neighbours, Communication from the Commission to the Council and European Parliament, COM (2003) 104, 11.03.2003.
25. *Barton B., Redgwell C., Ronne A., Zilleman D.* (eds.), *Energy Security – Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*, Oxford University Press, 2004, 5.
26. *Kanellakis M., Martinopoulos G., Zachariadis T.*, *European Energy Policy – A review*, *Energy Policy Journal* (62), Elsevier, 2013, 1021.
27. *Ehricke U., Hacklander A.*, *European Energy Policy on the Basis of the New Provisions in the Treaty of Lisbon* წიგნი: *Bausch A., Schwenker B.* (eds.), *Handbook Utility Management* (Berlin Heidelberg, Springer-Verlag, 2009, 752.
28. *Wustenberg M., Talus K.*, *Risks of Expanding the Geographical of EU Energy Law*, *European Energy and Environmental Law Review*, 2017, 139.
29. *Featherstone K., Radaelli C.*, *The Politics of Europeanization*, Oxford University Press, 2003, 25.
30. *Piris J.-C.*, *The Lisbon Treaty, A Legal and Political Analysis*, Cambridge University Press, 2010, 318.
31. *Heffron J. R., McCauley D.*, *The Concept of Energy Justice Across the Disciplines*, Elsevier, *Energy Policy*, Vol. 105, 2017, 659. 663.
32. *Rostowska M.*, *Energising TTIP: A Step Towards Better EU Energy Security*, (2014) *PISM Bulletin*, №. 57, 652.
33. *Andoura S., Hancher L., Van der Woude M.*, *Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*, *Notre Europe*, 2010, 56. 58. 98.
34. *Talus K.*, *EU Energy Law and Policy: A Critical Account*, Oxford University Press, 2013, 56.
35. *Heffron J. R., Talus K.*, *The Evolution of Energy Law and Energy Jurisprudence: Insights for Energy Analysts and Researchers*, *Energy Research & Social Science*, 2016, 19.
36. *Bradbrook A. J.*, *Energy Law as an Academic Discipline*, Vol. 14 (2), *Journal of Energy and Natural Resources Law*, 1996, 194.
37. *Metz J.*, *Expert Groups in the European Union: A Sui Generis Phenomenon?* *Journal Policy and Society*, Vol. 32, № 3, 2017, 267.
38. *Babie P., Leadbeter P.*, *Law as Change*, University of Adelaide Press, 2012.
39. *Heffron, R. J.*, *Energy Law: An Introduction*, Springer International Publishing, 2015; *Roggenkamp M, Redgwell C., Ronne A., Guayo I.*, *Energy Law in Europe*, Oxford University Press, 2007.
40. *Attanasio D.*, *Energy Law Education in the U.S.: An Overview and Recommendations*, *Energy Bar Association Report*, 2015, 218.
41. *Schill W. S.*, *The Interface Between National and International Energy Law*, წიგნი: *Talus K.*, *Research Handbook on International Energy Law*, E Edward publishing, 2014, 44.
42. *Pierrick L. G.*, *Global Law: A Legal Phenomenon Emerging from the Process of Globalization*, *Indiana Journal of Global Legal Studies*: Vol. 14, 2017, 212.

43. *Leal-Arcas R., Filis A.*, The Fragmented Governance of The Global Energy Economy: a Legal Institutional Analysis, *The Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 6, Issue 4, 2013, 1125.
44. *Goldman B.*, The Applicable Law: General Principles of Law – the Lex Mercatoria: *Lew J.* (ed.), *Contemporary Problems in International Arbitration*, London, 1986, 113.
45. *Martin T.*, Model Contracts: A Survey of the Global Petroleum Industry, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, Vol. 22, 2004, 281.
46. *Ralf M.*, Globalization and Law: Law Beyond the State, in *Law and Society Theory*, Banakar and Travers eds., 2013, 42.
47. *Fox E. M.*, Harmonization of Law and Procedures in a Globalized World: Why, What and How? Vol. 60, *Antitrust Law Journal*, 1992, 594.
48. *Pradel N.*, The EU External Energy Policy and the Law: Does the EU Really Matter? *Squintani L., Vedder H., Reese M., Vanheusden B.*, Sustainable Energy United in Diversity – Challenges and Approaches in Energy Transition in the European Union, *European Environmental Law Forum Book Series*, Vol. 1, 2014, 245.
49. *Guibernau, M.*, The Birth of a United Europe: on Why the EU has Generated a ‘Non-Emotional Identity, Nations and Nationalism, Vol.17 (2), 2011, 302-315.
50. *Talus K.*, *Introduction to EU Energy Law*, Oxford University Press, 2016, 1.
51. *Jegen M.*, Energy Policy in the European Union: The Power and Limits of Discourse, *Les Cahiers Européens de Sciences Po.*, № 2, 2014, 2.
52. *Fatouros A. A.*, An International Legal Framework for Energy, *Hague Academy of International Law*, Vol. 332, 2007, 355-446.
53. *Ohler C.*, Concessions, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, February, 2013, 2.
54. *Walter V. A.*, Oil Concession Disputes, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, December, 2008, 2.
55. *Zillman N. D.*, Evolution of Modern Energy Law: A Personal Retrospective, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, Vol., 30, № 4, 2012, 485.
56. *Esch V. D. B.*, Legal Aspects of a European Energy Policy, *2 Common Market Law Review*, 1965 Iss. 2, 139–167
57. *Vooren V. B., Wessel A. R.*, *EU External Relations Law, Text, Cases and Materials*, Cambridge University Press, 2014, 447.
58. *Gabrichidze G.*, Legal Approximation to the EU Acquis – a Georgian Perspective, წიგნები: *Kellerhals A., Baumgartner T.* (eds.), *EU Neighbourhood Policy – Survey and Perspectives*, Zürich, 2014, 30.